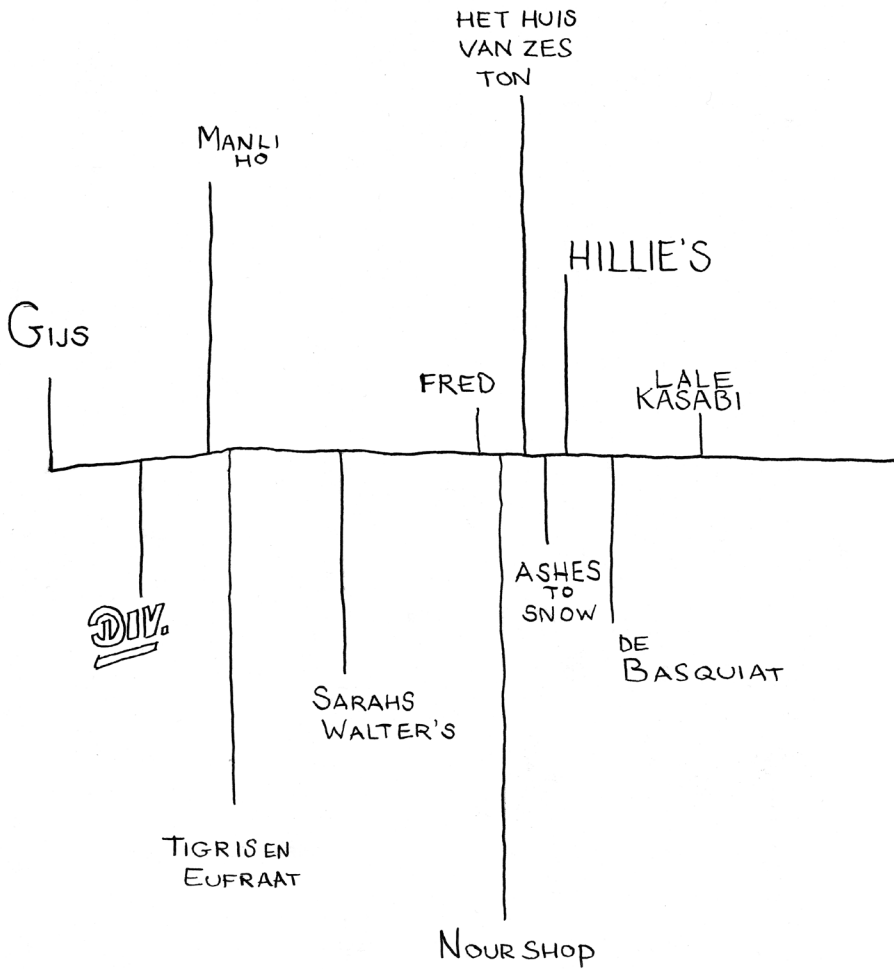
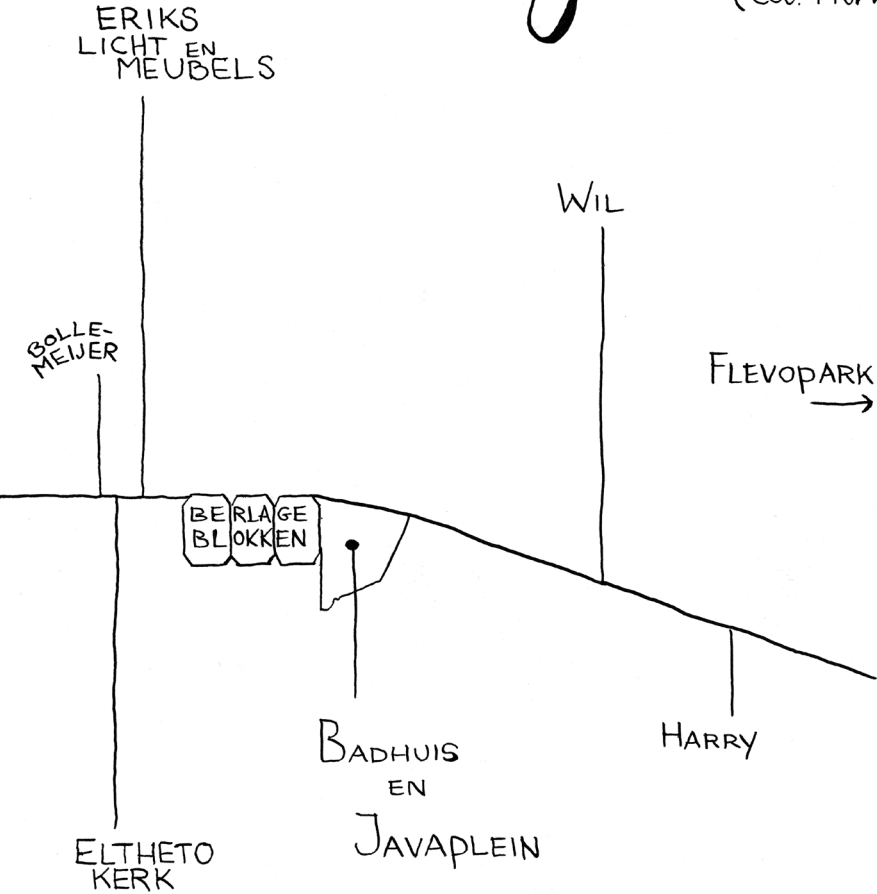


← HET SPOOR



De Javastraat (ca. 1 km)



Inhoudsopgave

Inleiding	11
-----------	----

Deel I: De ondernemers

1. Gijs en het hippe bier	21
– <i>en de jaren waarin Amsterdam moest uitbreiden tussen 1900 en 1910</i>	
2. Een volle stoep	31
– <i>en verschillen in de jaren 1910-1920</i>	
3. Hipsters en yuppen	45
– <i>en hoe de wijk in de jaren 1920 al ingrijpend veranderde</i>	
4. De Javastraat is een dorp	61
– <i>en dat gold al helemaal tot en met de jaren dertig</i>	
5. De toerist weet de Javastraat te vinden	
– <i>en een badhuis uit de jaren veertig werd het eerste grand café</i>	
6. Veertien supermarkten in één straat	81
– <i>en hoe men in de jaren vijftig al zocht naar verbinding</i>	

Deel II: De bewoners

7. Wil en de reigers	93
– <i>een rommelige volksbuurt in de jaren zestig</i>	
8. De dichter en de koopwoningen	101
– <i>ophef en krakers in de jaren zeventig</i>	
9. Een schotelantenne en een brillenwinkel	113
– <i>van een arbeiderswijk naar een stadse wereldwijk in de jaren tachtig</i>	
10. Een Canta-club en meer vrijwilligersverhalen	123
– <i>en een dodelijke overval in de jaren negentig</i>	
11. Een huis van zes ton	139
– <i>en een vogelaarwijk in de jaren nul</i>	
Nawoord	149
Verantwoording	155
Bronnen	157
Geraadpleegde literatuur	171
Bronnen fotokatern	173
Woord van dank	175

Inleiding

‘Ga in mijn huis wonen.’ Blijkbaar kijk ik weifelend, want mijn collega voegt er meteen aan toe: ‘Het is hartstikke leuk geworden in de buurt. In de Javastraat is een nieuw terras geopend, op de hoek zit een nieuwe ontbijtent. Het is er heel erg veranderd. Doe het nou maar.’

Het is januari 2015 en door omstandigheden zit ik zonder woning. Het aanbod van de collega, die zijn eigen huis in de Indische Buurt, een voormalige arbeiderswijk in Amsterdam-Oost, binnenkort wil verkopen, komt zeer gelegen. Maar ik ken de reputatie van de Javastraat, hoofd- en winkelstraat van deze wijk. Ze wordt vaak in één adem genoemd met criminaliteit en is het hart van een oude vogelaarwijk: de term die ook wel werd gebruikt voor de veertig Nederlandse ‘probleem’- of ‘aandachtswijken’ die de minister van Wonen, Wijken en Integratie, Ella Vogelaar, in 2007 aanwees. Ben ik daar in mijn een-tje op mijn plek?

Omdat ik mijn collega vertrouw, dringend woonruimte nodig heb én omdat de Indische Buurt vlak bij mijn werk is, zeg ik ja.

Wanneer ik op een zondagmiddag met een koffer arriveer

in de Tweede Atjehstraat, een van de straten achter de Javastraat, herken ik de buurt niet terug. Het is er schoon. De straten zien er vrolijk uit. Mooi zelfs. Aan de balkonnetjes van de Amsterdamse gevels hangen plantenbakken en lampjes. Om de hoek zit een yogaschool.

Als student woonde ik tot 2012 in een studentencomplex net buiten de Indische Buurt. De Javastraat was onze dichtstbijzijnde winkelstraat. Ik kwam zelden verder dan de Albert Heijn. De Javastraat was voor mij een straat van belwinkels, wasserettes en koffiehuisen, waar ik, zo op het oog, niet de doelgroep van was. Als ik al in de Javastraat kwam, dan was het op doortocht naar ergens anders.

Maar de Javastraat die ik kende uit mijn studententijd, bleek niet meer de Javastraat van 2015. Zoals de collega al had beschreven, zat er ineens een leuk cafeetje. En nog een. Er waren een mooie kledingzaak, restaurantjes en een goeie boekhandel bij gekomen, allemaal winkels die ik niet herkende uit de begintijd van mijn studie in 2007. En – summum van vernieuwing – er was een Coffeecompany. Het soort winkels waar louche witwas- of drugspraktijken hadden plaatsgevonden, had de gemeente gesloten. Aan de dichtgetimmerde panden hingen planten.

Ook de mooie, leuke winkels van weleer zaten er nog. De Turkse bakker verkocht baklava aan klanten met Turkse, Marokkaanse en Nederlandse wortels, de Egyptische supermarkthouder wenste zijn klanten een goede ramadan of fijn weekend, al naargelang hun achtergrond, en bij eetcafé Het Badhuis kon je een hamburger eten.

Eigenlijk, dacht ik optimistisch, vormde de Javastraat zo de perfecte afspiegeling van de moderne stad: de multiculturele maatschappij op haar best. Een samenleving met ruimte voor iedereen, ongeacht rang, stand of etniciteit, en waarin iedereen met iedereen kon opschieten.

Ik schreef een artikel voor *Het Parool* over die ‘verhijpte’ Javastraat. Het verscheen in april 2016. Inmiddels vond ik het zo leuk in de Indische Buurt dat ik er permanente woonruimte had gezocht.

Tijdens het onderzoek voor mijn artikel hoorde ik echter ook over de keerzijde van de vernieuwingen. Sommige buurtbewoners klaagden erover; ze vonden de nieuwe hippe cafés en de zelfbewuste jonge mensen die ze bezochten intimiderend en vervelend. ‘Hipsters’, noemden ze de nieuwkomers afkeurend. Meestal keken ze er vies bij. De buurtbewoners misten de oude, ‘echte’ Amsterdammers. Of ze stelden dat de nieuwe winkels alleen voor een yuppige, (vaak) witte doelgroep waren en vreesden dat de huishoudzaken en supermarkten die migranten vanaf de jaren tachtig en negentig hadden geopend ten onder zouden gaan. En wat te denken van de huizenprijzen? In de wijk waar eens bijna 80 procent van de woningen sociale huur was geweest, gingen huizen van nog geen zestig vierkante meter opeens voor drie ton en meer in de verkoop.

Daartegenover stonden de Hollandse ondernemers die tientallen jaren in de Javastraat hadden gewerkt en soms zelfs in de Indische Buurt waren geboren. Zij juichten de vernieuwingen in de straat wel toe, omdat het er veiliger werd. Maar zo gezellig als vroeger, toen de arbeiders uit de buurt nog in het nabijgelegen abattoir of in de haven werkten en iedereen elkaar kende, zou het nooit meer worden.

Ik portretteerde voor mijn krantenartikel drie ondernemers, maar ik had nog zoveel meer vragen voor veel meer winkeliers. En de bewoners: wat vonden die er eigenlijk van? Het was te veel om in één artikel samen te brengen en toen uitgeverij Atlas Contact me benaderde, vloeyde dit boek er dan ook uit voort.

Alles wat in een moderne, westerse, gentrificerende stad gebeurt, komt samen in de Javastraat. In de stad wonen is po-

pulair en steden groeien wereldwijd al jaren. Straten die voorheen ver weg van het dure centrum lagen, zoals de Javastraat, worden daarin meegezogen en krijgen te maken met nieuwe bewoners. Vaak zijn die jong, hoogopgeleid en geboren buiten hun nieuwe woonplaats. Hun komst heeft grote gevolgen voor de huizenprijzen en het winkelbestand in de buurt. Oude, ambachtelijke winkels van slagers, kaasboeren en groentemannen worden vervangen door conceptstores met dure kleding, hangplanten en een koffiecorner. Twintig jaar geleden gold de Javastraat als een straat aan de rand van de stad, maar in de afgelopen jaren is ze uitgegroeid tot place to be en toeristische trekpleister. Sommige mensen profiteren hiervan, andere weten het tempo niet of nauwelijks bij te houden, en nog andere zijn zo creatief of flexibel dat ze zich door de tijd heen blijven thuis voelen in de Javastraat. Sommige zijn nog zoekende. Het is een proces dat zich laat vergelijken met de gentrificerende wijken van Londen, Berlijn en de Verenigde Staten. Dat maakt het verhaal van de Javastraat herkenbaar voor iedereen die leeft of werkt in een snel veranderende stad, of er graag komt.

De Javastraat is de hoofdstraat van een diverse wijk waar 37,8 procent van de bewoners autochtoon is en de rest een migratieachtergrond heeft. De woningen zijn er klein en mensen leven dicht op elkaar. Het leven speelt zich grotendeels af op straat.

Dit boek gaat over wat alle veranderingen in de straat doen met de gebruikers ervan. Het bestaat uit twee delen. In het eerste deel laat ik oude en nieuwe ondernemers uit de Javastraat aan het woord. Het tweede deel gaat over de bewoners. Het opvallende is dat de snelle veranderingen van de laatste jaren niet alleen een fenomeen van nu zijn. De Javastraat veranderde in haar meer dan honderdjarige bestaan wel vaker van karakter: van een nieuwe winkelstraat voor arbeiders evolueerde ze

naar een straat met veel leegstand en krakers, tot een straat van gastarbeiders en migranten. Om te illustreren hoe de Javastraat is geworden hoe ze is en waarom de veranderingen waaraan stadswijken onderhevig zijn deels van alle tijden zijn, bevat elk hoofdstuk ook een stukje geschiedenis in chronologische volgorde. In hoofdstuk 1 komt de periode 1900 tot en met 1910 aan bod, in het hoofdstuk daarna 1920 tot en met 1930 en hoofdstuk 11 eindigt in de jaren nul.

Naar mijn idee zijn er anno nu drie Javastraten die naast elkaar bestaan: die van de hippe, vaak hoogopgeleide nieuwkomers, die van de oudere Hollandse ondernemers en die van de ondernemers met een migrantenachtergrond en hun klandizie. In veel gevallen lopen die werelden door elkaar heen en in elkaar over, maar vaak leven ze ook langs elkaar heen, zoals ik in oktober 2015 zelf aan den lijve ondervond. Ik was voor *Het Parool* op reportage in ‘mijn’ straat en stond in de damesmodezaak van een Turkse vrouw waar ik al honderd keer langs was gelopen, maar nog nooit binnen geweest. Ik werd hartelijk verwelkomd, maar toch ook een beetje gek aangekeken. De zaak richtte zich op conservatief geklede moslimvrouwen, en iemand zoals ik kwam er niet vaak over de vloer. Tussen de lange jassen, rokken en hoofddoeken vertelde ik wat ik kwam doen. Een week geleden hadden Turkse Nederlanders thuis een brief ontvangen waarin ze werden opgeroepen om bij de Turkse verkiezingen op regeringspartij AKP te stemmen. Ik was naar de Javastraat gestuurd om te peilen wat Turkse Amsterdammers van de verkiezingen én de brief vonden. De Nederlandse media waren over die laatste verontwaardigd geweest (Hoe kwam de Turkse regering aan de privéadressen van Turkse Nederlanders?), maar de winkeleigenaresse keek me stralend aan toen ik erover begon. ‘Ik ben er heel blij mee,’ zei ze. ‘Ik ben in Nederland nooit helemaal een Nederlander, want ik ben geboren in Turkije. En in Turkije ben ik geen

Turk, want ik woon er niet meer. Ik val overal tussen, maar de AKP ziet mij. Ik voel dat ik besta. Ze sturen mij een brief.

Ze wees me op de flyer van de AKP die ik bij binnenkomst al in de etalage had zien hangen en bood me een ballon aan met partijlogo ('Hij is oranje'). Daarna zei ze iets wat me verraste. 'Deze week was er een hoge vertegenwoordiger van de AKP hier in de straat. Hij is bij alle Turkse winkels langs geweest, wist u dat?'

Toen ik de winkel verliet, keek ik naar het nieuwe terras aan de overkant van de straat. Er zaten modieus geklede jongeren met een gin-tonic voor hun neus. Hoeveel van hen zouden het bezoek van de Turkse regeringspartij hebben meegekregen?

Ook anderen viel het op dat verschillende Indische Buurters niet per se met elkaar communiceren. In 2008 zouden de twintig meter hoge iepen die al jaren in de Javastraat stonden gekapt worden en vervangen door kleinere, handelbare boompjes. Dat gebeurde omdat de gemeente Amsterdam de Javastraat wilde opknappen en de iepen rommelig vond. Veel buurtbewoners waren woest over de plannen. Ik sprak de leidster van een iepenactiegroep die op de dag van de kap via een online krakersplatform demonstranten had ingehuurd. Die hadden zich vervolgens vastgeketend aan de bomen. Uiteindelijk werden ze toch gekapt (er staan nu esdoorns in de Javastraat), maar de iepen waren in ieder geval niet zonder slag of stoot omgegaan.

De kap van de iepen was maandenlang het gesprek van de dag geweest in de wijk. Er was over geschreven in de krant, actievoerders waren van deur tot deur gegaan om medestanders te werven in hun strijd om de iepen te behouden. De leidster van de actiegroep vertelde dat op de dag van de kap meerdere ondernemers met een migrantenachtergrond zich naar buiten hadden gehaast om te vragen wat er in vredesnaam aan de hand was. Dat de iepen moesten verdwijnen,